

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

(مقایسه‌ی نقاط شهری و روستایی در استان مازندران)*

محمد جواد زاهدی** هوشنگ نایی*** پروانه دانش**** حسین نازک‌تبار*****

چکیده

در ایران، نهاد خانواده در چند دهه‌ی اخیر عمدتاً به دلیل مؤلفه‌های نوسازی، سبب تغییرات ساختاری شده است. در این پژوهش تغییرات ساختاری خانواده در بستر فرایند نوسازی در استان مازندران بررسی خواهد شد. روش تحقیق، کمی و پیمایشی است. جامعه‌ی آماری، را تمامی سرپرستان خانوار در مناطق شهری و روستایی ساکن در استان مازندران تشکیل می‌دهند که تعداد آنها ۹۳۱۰۰۲ خانوار می‌باشد. حجم نمونه ۴۰۰ نفر و روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. یافته‌ها نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین میانگین متغیرهای نوع خانواده، ساختار قدرت و نگرش به فرزندآوری نقاط شهری و روستایی با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ وجود دارد. بر این اساس، روستاییان نسبت به شهری‌ها میزان بیشتری از ویژگی‌های فوق‌رادر زندگی خود تجربه کرده‌اند. همچنین، میانگین استقلال خواهی زنان و نگرش و رفتار باروری در بین شهری‌ها از روستاییان بیشتر بوده است و این تفاوت به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ و اطمینان ۰/۹۹ نیز معنی‌دار می‌باشد و نیز بین میانگین متغیرهای روابط خویشاوندی، نگرش به ازدواج و سن ازدواج به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ و اطمینان ۰/۹۹ تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. طی چند دهه‌ی اخیر، نهاد خانواده و نظام خویشاوندی متأثر از فرایند و پیامدهای نوسازی، تغییر و تحولات عمیقی را در سطح عینی ساختار خانواده تجربه کرده است.

واژگان کلیدی

فرایند نوسازی، ساختار خانواده، ساختار قدرت، روابط خویشاوندی، نگرش به

ازدواج.

*- این مقاله برگرفته از رساله‌ی حسین نازک‌تبار برای دریافت درجه دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی با عنوان "تأثیر فرایند نوسازی در ساختار و کارکرد خانواده و مسائل ناشی از آن در استان مازندران" به راهنمایی دکتر محمد جواد زاهدی و مشاوره دکتر هوشنگ نایی و دکتر پروانه دانش است.

** - دانشیار دانشگاه پیام نور (m_zahedi@pnu.ac.ir)

*** - دانشیار دانشگاه تهران (hmayebi@ut.ac.ir)

**** - استادیار دانشگاه پیام نور (daneshpar@yahoo.com)

***** - دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول)

(hntabar@yahoo.com)

۱- مقدمه و بیان مسئله

در جریان نوسازی دو سده‌ی اخیر خانوادگی ایرانی دستخوش تغییرات اساسی گردیده است. تغییرات ایجاد شده در خانواده ضمن اینکه در زندگی روزمره بازتاب یافته، در سازوکارهای ارتباطی بین نهادی نیز مؤثر واقع شده است. خانواده ضمن اینکه از وضعیت گسترده خارج شده و صورتی از خانوادگی هسته‌ای را پیدا کرده، روابط عاطفی، تعلق فرزندان به خانوادگی پدری و ارتباطات اجتماعی بین نسلی در آن وجود دارد.

نهاد خانواده در قرن بیستم تغییرات زیادی را در ابعاد مختلف تجربه کرده است: کوچک‌تر شدن بعد خانواده، گسترش خانوادگی هسته‌ای، کاهش زناشویی و ازدواج مجدد، افزایش جدایی و طلاق، ظهور اشکال جدید پیوند میان دو جنس مانند هم‌خوابگی، تغییر روابط جنسیتی و بین نسلی، کاهش باروری، به تأخیر افتادن ازدواج و زمان اولین تولد، افزایش خانوارهای تک نفره در نتیجه‌ی افزایش استقلال، تحصیلات و اشتغال، افزایش خانوارهای تحت سرپرستی زنان، افزایش مشارکت زنان در مشاغل رسمی، واگذاری بسیاری از کارکردهای خانواده به نهادهای رسمی، کاهش نقش سن و جنس در روابط قدرت درون خانواده، انتقال در استفاده از روش‌های مکانیکی و سنتی پیشگیری به روش‌های کارآ و مؤثر. از سوی دیگر، در روابط زوجین نیز تغییرات چشمگیری ظاهر شده است؛ افزایش برابری در روابط قدرت و تصمیم‌گیری، تغییر در محتوای عاطفی روابط بین اعضا، تغییر از مکمل بودن به سمت برابری، تغییر از کنش هنجاری به انتخاب فردی، تغییر از فرماندهی

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

و فرمان‌برداری به سمت مذاکره و غیره. در روابط فرزندان و والدین نیز تغییرات زیادی از قبیل تغییر از قدرت والدین به سمت اقتدار والدین، تغییر از فرمان‌برداری به سمت خودپرورشی، تغییر از اطاعت به سمت کنجکاوی، تغییر از انتقال یک طرفه‌ی ارزش‌ها و دانش به انتقال دو طرفه رخ داده است (Cliquet, 2003). از این رو، برخی از جامعه‌شناسان ایده‌ی وقوع انقلاب جهانی در خانواده را مطرح کرده‌اند (گود، ۱۳۵۲).

در ایران، در چند دهه‌ی اخیر، نهاد خانواده به دلیل اجرای سیاست‌های مبتنی بر برنامه‌های نوسازی و تغییرات فرهنگی متأثر از آن، دستخوش تغییرات مهمی شده که این تغییرات، چالش‌هایی را در برابر ساختار سنتی خانواده‌ی ایرانی قرار داده است. همچنین، ساختار خانواده در ایران تضعیف شده است. آنچه در این پژوهش مد نظر است، بررسی تغییرات ساختاری خانواده در بستر فرایند نوسازی در استان مازندران است، اما در پاسخ به این پرسش که آیا مازندران در معرض برنامه‌های نوسازی قرار گرفته است یا نه؟ باید گفت که استان مازندران از برنامه‌های نوسازی دوره‌ی پهلوی دوم به ویژه اصلاحات ارضی و در هم شکسته شدن نظام ارباب رعیتی از بعد اجتماعی تأثیرات زیادی پذیرفت. با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۵۷ در ایران و تشدید فرایند دگرگونی‌های اجتماعی این تأثیرات شدت و گسترش بیشتری یافت و دیگر ابعاد زندگی اجتماعی و اقتصادی استان مازندران را نیز فراگرفت. از این رو، لازم است تا بفهمیم نوسازی و مؤلفه‌های آن یعنی نوسازی اجتماعی، فرهنگی، روانی و سیاسی چه تأثیراتی در ساختار خانواده دارد؟

۲- پیشینه‌ی تجربی

در ایران و خارج نیز مطالعات متعددی در حوزه‌ی خانواده انجام شده است. عباسی شوازی و مک‌دونالد درباره‌ی پویایی و تغییرات خانوادگی ایرانی، نشان دادند که مهم‌ترین تغییر در سطح خانواده، افزایش سطح تحصیلات به ویژه برای زنان بوده که همواره بعد از انقلاب ترغیب شده است (Abbasi-shovazi & Mc Donald, 2007: 177-198). سن ازدواج دختران بالا رفته و نگرش‌ها و رفتار باروری زنان تغییر زیادی پیدا کرده است. سرایی نیز با بررسی تغییرات خانوادگی ایرانی در بستر گذار جمعیتی، به تغییر برخی از عناصر خانواده مانند اشکال و ساختار خانواده، ازدواج و طلاق و رفتار فرزندآوری و در تحلیل این تغییرات بر نقش جهانی شدن و مدرنیته اشاره می‌کند (سرایی، ۱۳۸۶: ۶۰-۳۷). لاجوردی در مطالعه‌ی ساختار قدرت در خانوادگی به این نتیجه رسید که ساختار قدرت مرد محوری تقریباً در خانواده هیچ یک از پاسخ‌گویان وجود ندارد و بیشترین فراوانی در میان انواع ساختارهای قدرت به خانوادگی دو قطبی مستقل تعلق دارد. یعنی هر کدام از زن و شوهرها در حوزه‌های مستقل خاص خود تصمیم می‌گیرند (لاجوردی، ۱۳۷۶). مجرب نیز در مطالعه‌ی تحولات خانواده در طول سه نسل به لحاظ ساختار قدرت نشان داد که ساختار قدرت در طول سه نسل تغییر کرده است. در نسل سوم بهبود وضعیت زنان و کاهش اشکال سنتی اعمال قدرت مردان دیده می‌شود (مجرب، ۱۳۸۱). محمدپور در تحقیق خود با عنوان «بازسازی معنایی توسعه و تغییرات اجتماعی در منطقه اورامان کردستان»

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

به این نتیجه رسیده که جامعه‌ی اورامان در معرض خطر تضعیف شدید روابط خویشاوندی است و این خطر نتیجه‌ی ناخواسته‌ی نوسازی می‌باشد (محمدپور، ۱۳۸۶).

گوین جونز در مالزی از تئوری نوسازی حمایت می‌کند. وی به این نتیجه رسید که سن ازدواج زنان از ۱۷ سال در دهه‌ی ۱۹۵۰ به ۲۱/۴ سال در دهه‌ی ۱۹۷۰ افزایش یافته و این امر با افزایش شهرنشینی، گسترش آموزش برای دختران و مشارکت زنان در بخش مدرن اقتصاد همراه بوده است (Jones, 1981: 255-278). هیرشمن و مین در مطالعه‌ی تأثیرات نوسازی بر ساختار خانواده‌ی پدر مکانی در کشور ویتنام، به این نتیجه رسیدند که به رغم وجود فرایند نوسازی و شیوع مشاغل غیرکشاورزی و بالا رفتن سن ازدواج، این نوع الگوی خانواده تغییر محسوسی نکرده است، یعنی سکونت بین نسلی برای جوامع مدرنیزه شده هنوز کارکرد خود را حفظ کرده است (Hishmon & Minh, 2002: 1063-1079). تورن در مطالعه‌ی پیرامون گذار خانواده از شکل سنتی به شکل مدرن، به نیروهای مؤثر در تغییر و یا حفظ الگوهای خانواده پرداخته است. به نظر وی دو نوع نیروی متضاد در رابطه با خانواده عمل می‌کنند. عواملی که در مقابل تغییر مقاومت می‌کند، همچون مذهب، خانواده‌گرایی و موقعیت سیاسی و عواملی که محرک تغییر هستند، همچون تأثیرات فرهنگ جهانی. در نتیجه، چهره‌ی این تغییرات را می‌توان در پدیده‌های ازدواج، طلاق، باروری و صورت‌بندی‌های جدید خانواده مشاهده کرد (Toren, 2003: 60-76). مالهوترا و تسوی نیز با بررسی

تأثیر عوامل نوسازی در زمان ازدواج در سریلانکا، نشان دادند که ایده‌ها و هنجارهای مدرن نقش تعیین کننده‌ای در زمان ازدواج زنان در سریلانکا دارد (Malhotra & Tsui, 1996:476-490). مطالعات فوق تنها به توصیف اهداف و خط مشی‌ها در شاخص‌ها و متغیرهای مختلف درباره‌ی ساختار خانواده اشاره کرده و (جز در موارد نادر) نتوانسته به خوبی به تحلیل تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده بپردازد.

۳- چارچوب نظری

باتوجه به اینکه مبنای بررسی این تحقیق، تغییرات خانواده و تأثیرپذیری آن از برخی عناصر نوسازی است. از این رو، برای بررسی تأثیرات نوسازی در ساختار خانواده تلاش می‌شود از آن دسته از نظریات نوسازی استفاده شود که به موضوع گذار و تغییر در فرایند نوسازی پرداخته‌اند.

در تبیین ساختاری تغییرات خانواده، بر تغییر منظومه ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه تأکید می‌شود. تغییرات ساختاری عمدتاً از طریق نشانگرهای رشد صنعت، شهرنشینی، آموزش، درآمد و مصرف، حمل و نقل و ارتباطات و اشکال متعدد تکنولوژی‌های جدید تبیین می‌شوند (Jayakody & et al, 2007: 4).

افول اقتصاد خانوادگی در نتیجه‌ی شهرنشینی و رشد ارزش‌های فردگرایانه، احتمال شکل‌گیری خانواده‌های گسترده را کاهش داده است (بستان و همکاران، ۱۳۸۵: ۵۶). اسملسر اعتقاد دارد که واحدهای وسیع خویشاوندی در پی روند نوسازی، گستردگی خود را از دست می‌دهند (مایرون وینر، ۱۳۴۹: ۹۶). از نظر

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

اسم‌سلسر، نوسازی عموماً مشتمل بر تمایز ساختاری است؛ چرا که در این فرایند، ساختار پیچیده‌ای که کارکردهای چندگانه‌ای را بر عهده دارد به ساختارهای تخصصی متعددی تقسیم می‌شود که هر یک تنها انجام یک وظیفه‌ی خاص را بر عهده دارند. این مجموعه‌ی جدید متشکل از ساختارهای تخصصی، در کل همان وظایف ساختار اولیه را انجام می‌دهد، با این تفاوت که کارکردها در زمینه‌ی جدید خود به شیوه‌ای بسیار کارآمدتر از گذشته به انجام می‌رسند. در جامعه‌ی مدرن، نهاد خانواده دچار تمایز ساختاری شده است. خانواده در دوره‌ی جدید بسیاری از وظایف گذشته‌ی خود را نیز از دست داده است (سو، ۱۳۸۶: ۴۰ و ۴۱). به عبارت دیگر، فرایندهای مرتبط چندی با این تمایز ساختاری و خلاص شدن خانواده از قیدوبندهای دست‌وپاگیر همراه است، که عبارتند از:

- کارآموزی در داخل خانواده کاهش می‌یابد؛
- فشار علیه دخالت خانواده در استخدام نیروی کار و در مدیریت افزایش می‌یابد؛
- نظارت مستقیم بزرگ‌ترها و همجواری خویشاوندان با خانواده‌ی هسته‌ای ضعیف می‌شود. این وضع به زبان ساختی، بازگوی تمایز خانواده‌ی هسته‌ای از خانواده گسترده است؛
- یکی از جنبه‌های این کاهش نظارت، رشد‌گزینش شخصی، عشق و ضابطه‌های مرتبط با آن به مثابه پایه‌ای برای عشق ورزی یا ازدواج است. از لحاظ ساختاری این به معنی تمایز کار عاشقی و ازدواج از خویشاوندی گسترده است؛

- یکی از نتایج این فرایندهای پیچیده، پایگاه تغییر یابندهی زنان است که دیگر به لحاظ اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در مقایسه با شرایط گذشته کم‌تر مطیع و زیر دست شوهرانشان خواهند بود (اسلمسر، ۱۹۶۳: ۱۵۵-۱۵۴). از نظر گود فرایند جهانی نوسازی، صنعتی شدن و شهرنشینی موجب تغییر در ساختار سنتی خانواده و توسعهی خانواده‌های جدید از نوع اروپایی در سراسر جهان شده است (Good, 1963). او نظریه‌ی همگرایی را در مورد خانواده مطرح می‌کند که بر اساس آن، دگرگونی‌های نظام خویشاوندی، نتیجه‌ی اجتناب‌ناپذیر دگرگونی‌های ساختاری و همچنین دگرگونی‌های ایدئولوژیکی است. بدین ترتیب که با دگرگونی‌های ساختاری در سطح کلان مانند صنعتی شدن، شهرنشینی، پرولتاریزه شدن و نظایر آن، دگرگونی‌های ایدئولوژیکی نیز در سطح کلان رخ می‌دهد و در نتیجه، سازمان‌های سطوح خرد (نظیر خانواده) اجباراً خود را با دگرگونی‌های سطح کلان انطباق داده و در جوامع صنعتی نظام خانوادگی به شکل خانواده‌ی زن و شوهری (یا هسته‌ای) خواهد بود (گود، ۱۳۵۲: ۵۷). رویکرد نوسازی با الهام از نسخه‌ی غربی توسعه و ترقی، بر مشخصه‌ها و عناصری نظیر صنعتی شدن، شهرنشینی، آموزش مدرن، بهداشت مدرن، تکنولوژی، رسانه‌های ارتباطی، حمل و نقل و ارتباطات و اینکه با ورود آنها به هر جامعه‌ی سنتی، تغییرات و دگرگونی‌های ساختاری ایجاد می‌شود، تأکید دارد (محمدپور، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۶). تغییرات ساختاری بیشتر از طریق نشان‌گرهای نوسازی یعنی رشد صنعت، شهرنشینی، آموزش، درآمد و مصرف، حمل و نقل و ارتباطات و شکل‌های

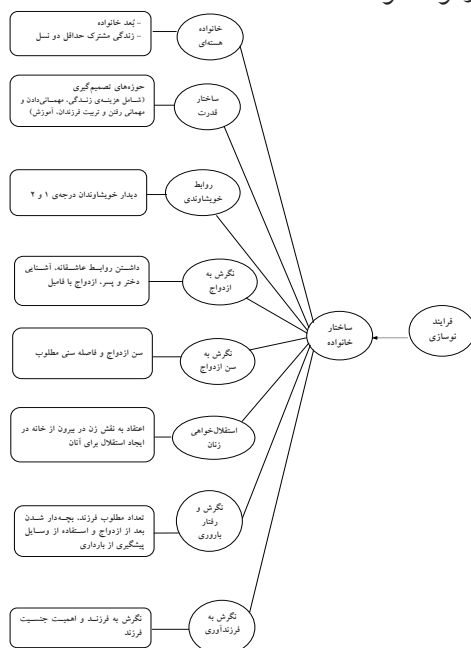
تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

متنوع تکنولوژی‌های جدید تبیین می‌شوند (Jayakody & etal, 2007:4). از این رو، تئوری نوسازی در تبیین ساختاری تغییرات خانواده بر تغییر منظومه‌ی ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه تأکید دارد. در همین راستا، ویلیام گود معتقد است که فرایند نوسازی در سطوح مختلف فردی و اجتماعی، نهاد خانواده و ابعاد آن را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد (Good, 1963). دیدگاه نوسازی با تأکید بر تغییرات ساختی جوامع، تغییرات خانواده را به تغییرات ساختاری در زندگی اجتماعی در راستای ظهور نیروهای جدید اجتماعی یعنی جریان صنعتی شدن، شهرنشینی و آموزش همگانی و غیره مرتبط می‌کند و تحولات ازدواج و خانواده را به عنوان سازگاری نظام‌مند با تغییر در شرایط نظام اجتماعی پیرامونی یا به عبارتی انطباق با شرایط اقتصادی اجتماعی تغییر یافته در نظر می‌گیرد (عباسی شوازی و صادقی، ۱۳۸۴: ۲۷ و ۲۸). به این ترتیب، رویکرد نوسازی در بحث تغییرات خانواده بر این باور است که نهاد خانواده تحت تأثیر عناصر نوسازی، از نظر ساختاری دچار تغییر و دگرگونی می‌شود.

در میان دیدگاه‌ها و رویکردهای مطرح شده در نظریه‌ی نوسازی، نظریه اسملسر مبنای تئوریک قرار داده شد. نظریه‌ی اسملسر تغییرات اجتماعی را در حوزه‌های مختلف نظام خانواده و خویشاوندی طبقه‌بندی و بررسی می‌کند. از دیدگاه وی فرایند تغییر اجتماعی عبارت است از دگرگونی ساختاری و هماهنگی کارکردی؛ بدین معنا که ساختارها و کارکردهای اجتماعی منطبق با آنها تغییر کرده و ساختارها و کارکردهای هماهنگ با آنها پدید می‌آیند (Vago, 2003). به زعم اسملسر، دگرگونی‌های ساختاری

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

خصلت کل‌گرا و همه‌جانبه دارند. بدین ترتیب که دگرگونی در هر یک از ابعاد ساختار اجتماعی در ساختار و کارکرد دیگر ابعاد تأثیر می‌گذارد، با وجود این از نظر وی این بازخورد الزاماً در همه‌ی جوامع اتفاق نمی‌افتد (Smelser, 1973). در مجموع، به دلیل خصلت چندبعدی پدیده‌ی ساختار خانواده، می‌توان یک مدل نظری را ترسیم و ارائه نمود که در آن هشت مؤلفه ساختار خانواده به فرایند نوسازی ذکر شده است (نمودار شماره ۱). در این مقاله، سعی شد تا این مدل نظری آزمون عملیاتی شود و صحت و سقم ارتباط متغیرهای مستقل با ساختار خانواده در نقاط شهری و روستایی استان مازندران آزمون شود.

نمودار ۱) مدل مفهومی تحقیق مبنی بر تأثیر‌گذاری فرایند نوسازی بر ساختار خانواده

۴- فرضیه‌های تحقیق

- با توجه به سؤال اصلی پژوهش و انتخاب چارچوب نظری تحقیق و با تکیه بر نظریه‌ی عمومی تغییر اجتماعی اسملسر و ارتباط آن با حوزه‌ی خانواده، فرضیه‌های زیر شکل گرفت:
- ۱- فرایند نوسازی در نوع خانواده (هسته‌ای) در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۲- فرایند نوسازی در ساختار قدرت در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۳- فرایند نوسازی در روابط خویشاوندی در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۴- فرایند نوسازی در نگرش به ازدواج در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۵- فرایند نوسازی در نگرش به سن ازدواج در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۶- فرایند نوسازی در استقلال خواهی زنان در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۷- فرایند نوسازی در نگرش و رفتار باروری در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.
 - ۸- فرایند نوسازی در نگرش به فرزندآوری در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی تأثیرگذار است.

۵- روش‌شناسی تحقیق

۵-۱- روش تحقیق

روش تحقیق این مطالعه، پیمایش بوده و برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از تکنیک پرسش‌نامه و مصاحبه‌ی ساخت‌یافته استفاده شده است.

۵-۲- جامعه‌ی آماری، حجم نمونه و شیوه‌ی نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری تحقیق را تمامی سرپرستان خانوار در مناطق شهری و روستایی ساکن در استان مازندران تشکیل می‌دهند که بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، تعداد آنها ۹۳۱۰۰۲ خانوار می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). برای انتخاب حجم نمونه، از فرمول عمومی کوکران استفاده شد (که در آن P احتمال وجود صفت ۰/۵ و q عدم وجود صفت ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود)

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{N.d^2 + t^2.p.q}$$

$N =$ حجم کل جامعه‌ی آماری $n =$ حجم نمونه‌ی آماری

$t =$ استودنت وقتی سطح معنی‌داری آزمون برابر با ۰/۰۵ باشد $t (1/96)^2$ مقدار $d = (0/05)^2$ تقریب در برآورد پارامتر مورد مطالعه

$p =$ احتمال وجود صفت (وجود ساختار خانواده) $q =$ احتمال عدم وجود صفت (عدم وجود ساختار خانواده)

مقدار $p.q$ مساوی با ۰/۵ در واقع زمانی است که خواسته باشیم حداکثر

نمونه را به دست آوریم.

$$n = \frac{931002 (1/96)^2 (0/5)(0/5)}{931002 (0/05)^2 + (1/96)^2 (0/5)(0/5)} = 384$$

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

بدین ترتیب، طبق فرمول، تعداد ۳۸۴ خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است، منتهی به دلیل افزایش سطح اطمینان نتایج و کاهش خطای اندازه‌گیری، این تعداد نمونه به ۴۰۰ خانوار افزایش یافته است. برای نمونه‌گیری در سطح نقاط شهری، از روش‌های نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. بدین صورت که ابتدا از هر شهر، ۳ نقطه شمال، جنوب و مرکز برحسب پهنه‌ی جغرافیایی انتخاب شدند. بلوک‌های هر نقطه بر روی نقشه شهر شماره‌گذاری شده و برحسب پهنه‌ی جغرافیایی ۳ بلوک در هر نقطه انتخاب شدند. برای نمونه‌گیری در سطح روستایی، پرسش‌گران در مناطق روستایی، یکی از ساختمان‌های عام‌المنفعه مانند مسجد، مدرسه، حمام و یا بازار در مرکز روستا را رو در روی خود قرار داده و از سمت چپ خود اولین ساختمان مسکونی را انتخاب کرده و دقیقاً مطابق با روش ذکر شده در شهرها (تعداد خانوارهای بلوک بر تعداد پرسش‌نامه) کار خود را شروع کردند.

۳-۵- اعتبار و پایایی

برای محاسبه اعتبار پرسش‌نامه، از روش اعتبار محتوایی (اعتبار صوری)^۱ استفاده شد. بدین صورت که ابتدا پرسش‌نامه‌ی اولیه‌ی تحقیق طراحی و با نظرخواهی از اساتید و صاحب‌نظران علوم اجتماعی، اعتبار صوری آن سنجش شد. برای محاسبه‌ی پایایی سنجش شاخص، از ضریب آلفای

1- Face Validity

کرونباخ^۱ استفاده شد. در جدول شماره ۱ نتایج حاصل از محاسبه‌ی میزان آلفای کرونباخ به تفکیک شاخص‌های پرسش‌نامه آمده است.

جدول ۱- مشخص‌کننده‌های آماری قابلیت اعتماد و پایایی ابزار اندازه‌گیری

آلفای کرونباخ	گویه‌ها/ شاخص‌ها	تعداد گویه	شاخص
۰/۸۶	تعداد اعضای خانواده، زندگی مشترک با فرزند متأهل، زندگی بعد از ازدواج با خانواده	۳	نوع خانواده
۰/۸۳	تصمیم‌گیری‌ها در مورد تربیت فرزندان، هزینه‌ی خانواده، دعوت به مهمانی، مالکیت مسکن و مالکیت اتومبیل.	۵	ساختار قدرت
۰/۷۱	دیدار خویشاوندان درجه‌ی یک و دیدار خویشاوندان درجه‌ی دو	۲	روابط خویشاوندی
۰/۷۳	ازدواج عاشقانه، آدم باید حتما ازدواج کند، آشنایی دختر و پسر قبل از ازدواج، ازدواج با اعضای فامیل	۴	نگرش به ازدواج
۰/۸۳	سن مناسب ازدواج پسر، سن مناسب ازدواج دختر، فاصله‌ی سنی ازدواج	۳	نگرش به سن ازدواج
۰/۸۳	مستقل بودن زن، اشتغال زن، داشتن حساب بانکی جداگانه‌ی زن	۳	استقلال خواهی زنان
۰/۷۶	بچه‌دار شدن بعد از ازدواج، تعداد مطلوب فرزند، استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری	۳	نگرش و رفتار باروری
۰/۹۶	داشتن فرزند زیاد، تعداد فرزندان کمتر، ترجیح فرزند پسر	۳	نگرش به فرزندآوری
۰/۹۵	نوسازی اجتماعی، فرهنگی، روانی و سیاسی	۳۳	فرایند نوسازی

1 - Cronbach Alfa

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

نتایج جدول در خصوص میزان پایایی شاخص‌های پرسش‌نامه نشان می‌دهد که شاخص‌های نگرش به فرزندآوری (۰/۹۶) و فرایند نوسازی (۰/۹۵) به ترتیب بالاترین میزان آلفا را دارند. بنابراین، مقادیر آلفا نشان‌گر میزان بالای هم‌سازی درونی گویه‌های مربوط به این شاخص‌ها در جهت سنجش و بررسی آنها است.

۶- تعریف مفاهیم و متغیرها

ساختار خانواده از هشت مفهوم و فرایند نوسازی از چهار مؤلفه تشکیل شده است که در این تحقیق، تمامی این مفاهیم از حیث نظری و عملیاتی تعریف شده‌اند:

۶-۱- ساختار خانواده: متغیر وابسته

ساختار خانواده مجموعه‌ای از نقش‌ها و پایگاه‌هایی است که روابط متقابل نسبتاً پایدار با یکدیگر دارند (وحید و نیازی، ۱۳۸۳: ۱۱۸). در این پژوهش، سنجش ساختار خانواده، با توجه به تغییراتی که نوسازی در آن موجب خواهد شد، در ۸ حوزه انجام شده است: نوع خانواده، ساختار قدرت، روابط خویشاوندی، نگرش به ازدواج، نگرش به سن ازدواج، استقلال‌خواهی زنان، مدیریت باروری و نگرش به فرزندآوری.

الف- نوع خانواده: خانواده‌ای که از زن و شوهر و فرزندان یا زن و شوهر بدون فرزند تشکیل شده را خانواده‌ی هسته‌ای^۱ می‌نامند (ساروخانی،

1- Nuclear family

۱۳۸۹: ۴۰). در این پژوهش، نوع خانواده بر اساس متغیرهای تعداد اعضای خانواده، زندگی مشترک با فرزند متأهل و زندگی بعد از ازدواج با خانواده سنجیده شده است. برای سنجش بعد نوع خانواده، سه گویه به کار گرفته شد. پاسخ‌ها بر اساس یک و سه نمره‌گذاری و بر مبنای خانوادگی سستی و مدرن با هر یک از گویه‌ی یک نمره‌ی کل تعیین شد.

ب- ساختار قدرت: منظور از ساختار قدرت در خانواده، الگوهای ساختار یافته‌ی تصمیم‌گیری در خانواده است (ساروخانی، ۱۳۸۹: ۴۰). در این مقاله، ساختار قدرت در حوزه‌های تصمیم‌گیری در مورد تربیت فرزندان، هزینه‌ی خانواده، دعوت به مهمانی، مالکیت مسکن و مالکیت اتومبیل سنجیده شده است.

ج- روبرو خویشتاوندی: به دامنه‌ی روابط و رفت‌وآمدهای خانوادگی در بین فامیل اشاره دارد که از پاسخ‌گویان خواسته شد تا دیدار خویشتاوندان درجه‌ی یک و درجه‌ی دو را بر مبنای طیف لیکرت نشان دهند.

د- نگرش به ازدواج: برای سنجش این بعد، از چهار گویه‌ی ازدواج عاشقانه، آدم باید حتما ازدواج کند، آشنایی دختر و پسر قبل از ازدواج و ازدواج با اعضای فامیل استفاده شده است. برای سنجش بعد نگرش به ازدواج، دو گویه به شیوه‌ی مقیاس لیکرت به کار گرفته شد. گویه‌های طراحی شده مثبت و منفی بعد از اینکه هم‌مسیر شدند، با همدیگر شاخص نگرش به ازدواج را تشکیل می‌دهند.

1- Attitude to marriage

ه- نگرش به سن ازدواج: این متغیر با سه گویه‌ی سن مناسب ازدواج پسر، سن مناسب ازدواج دختر و فاصله‌ی سنی ازدواج در قالب مقیاس فاصله‌ای سنجش شد.

و- استقلال‌خواهی زنان: برای سنجش این شاخص، از سه گویه‌ی مستقل بودن زن، اشتغال زن و داشتن حساب بانکی جداگانه‌ی زن در قالب طیف لیکرت استفاده شد.

ز- مدیریت باروری^۲: برای سنجش این شاخص، سه سؤال در مورد بچه‌دارشدن بعد از ازدواج، تعداد مطلوب فرزند و استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری در مقیاس ترتیبی و فاصله‌ای سنجش شده است.

ح- نگرش به فرزندآوری: برای سنجش آن، سه گویه درباره‌ی داشتن فرزند زیاد، تعداد فرزندان کم‌تر و ترجیح فرزند پسر در مقیاس ترتیبی لیکرت سنجش شده است.

1- Independence

2- Fertility

جدول ۲- تعاریف عملیاتی متغیر ساختار خانواده

متغیر	ابعاد/ شاخص‌ها	گویه‌ها	سطح سنجش
(۱) نوع خانواده	بُعد خانواده	(۱) تعداد اعضای خانواده‌ی شما چند نفر است؟	ترتیبی (تعداد اعضای خانواده)
	زندگی مشترک حداقل دو نسل	(۲) آیا در خانواده‌ی شما، پسر یا دختری هست که ازدواج کرده باشد و با شما زندگی می‌کند؟ (۳) آیا شما بعد از ازدواج با خانواده‌تان زندگی می‌کردید؟	ترتیبی (بله و خیر)
(۲) ساختار قدرت	نحوی تصمیم‌گیری	(۴) در مورد تربیت فرزندان نظرات و تصمیم‌گیری‌های چه کسی موثر است؟ (۵) اگر قرار باشد مقداری از هزینه‌ی خانواده را پس‌انداز کنید این کار را چه کسی انجام می‌دهد؟ (۶) اگر به یک مهمانی دعوت شده باشید، چه کسی برای رفتن تصمیم می‌گیرد؟ (۷) در مورد مالکیت مسکن به نام چه کسی باشد، تصمیم‌گیرنده کیست؟ (۸) در مورد مالکیت اتومبیل به نام چه کسی باشد، تصمیم‌گیرنده کیست؟	ترتیبی (۳ گزینه‌ای کد ۱ = مرد، کد ۲ = زن و کد ۳ = هر دو)
(۳) روابط خویشاوندی	دیدار خویشاوندان	(۹) شما چند وقت یک‌بار به دیدن خویشاوندان درجه‌ی یک (پدر و مادر و فرزندان) می‌روید؟ (۱۰) شما چند وقت یک‌بار به دیدن خویشاوندان درجه‌ی دو (عمو، عمه، دایی، خاله) می‌روید؟	ترتیبی (از همیشه با کد ۱ تا تقریباً هرگز با کد ۵)

متغیر	ابعاد / شاخص‌ها	گویه‌ها	سطح سنجش
۴) ازدواج و شیوهی همسرگزینی	نگرش به ازدواج	<p>(۱۱) آدم تا موقعی که عاشق طرف مقابل خود نشد، نباید با او ازدواج کند.</p> <p>(۱۲) بعضی معتقدند آدم باید حتماً ازدواج کند، نظر شما چیست؟</p> <p>(۱۳) بعضی معتقدند دختر و پسر باید قبل از ازدواج آشنا بشوند، چقدر با این نظر موافقت می‌کنید؟</p> <p>(۱۴) بعضی معتقدند بهتر است با اعضای فامیل ازدواج صورت گیرد، نظر شما چیست؟</p>	<p>ترتیبی (از کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف کد ۱)</p>
	سن ازدواج	<p>(۱۵) به نظر شما مناسب‌ترین سن برای ازدواج پسر چه سنی است؟</p> <p>(۱۶) به نظر شما مناسب‌ترین سن برای ازدواج دختر چه سنی است؟</p> <p>(۱۷) به نظر شما، فاصله‌ی سنی یک دختر و پسر برای ازدواج، باید چند سال باشد؟</p>	<p>فاصله‌ای (سن ازدواج و فاصله‌ی سنی ازدواج)</p>
۵) استقلال خواهی زنان	باور به استقلال زن از شوهر	<p>(۱۸) بعضی معتقدند که زن باید سعی کند تا جایی که می‌تواند در زندگی‌اش مستقل باشد، نظر تان چیست؟</p> <p>(۱۹) بعضی معتقدند که زن باید مثل مرد شاغل باشد و بیرون از خانه کار کند، نظر تان چیست؟</p> <p>(۲۰) زن هم مثل مرد حق داشتن حساب بانکی جداگانه را دارد.</p>	<p>ترتیبی (از کاملاً موافق با کد ۱ تا کاملاً مخالف با کد ۵)</p>
	رفتار باروری و فرزندآوری	<p>(۲۱) به نظر شما، یک زن و مرد بعد از گذشت چند سال از ازدواج، باید بچه‌دار شوند؟</p> <p>(۲۲) فکر می‌کنید تعداد مطلوب فرزند برای هر خانواده چند تا است؟</p> <p>(۲۳) در حال حاضر، آیا شما و همسرتان چقدر از روش‌های پیشگیری از بارداری استفاده می‌کنید؟</p> <p>(۲۴) داشتن فرزند زیاد موجب امنیت و قدرت بیش‌تر خانواده می‌شود.</p> <p>(۲۵) امروزه خانواده‌ها و به‌ویژه نسل جدید، باید تعداد فرزندان کم‌تری به دنیا بیاورند.</p> <p>(۲۷) فرزند پسر را نسبت به فرزند دختر ترجیح می‌دهم.</p>	<p>فاصله‌ای (زمان بچه‌دار شدن)</p> <p>فاصله‌ای (تعداد فرزندان)</p> <p>اسمی (بلی و خیر)</p> <p>ترتیبی (از کاملاً موافق با کد ۱ تا کاملاً مخالف با کد ۵)</p>

۶-۲- فرایند نوسازی: متغیر مستقل

متغیر مستقل این تحقیق، فرایند نوسازی است. در این پژوهش، فرایند نوسازی در چهار بُعد اجتماعی، فرهنگی، روانی و سیاسی، سنجش شده است.

۶-۲-۱- نوسازی اجتماعی

نوسازی اجتماعی و به عبارتی نوسازی از نظر جامعه‌شناسی دلالت بر تفکیک و تمایز اجتماعی نقش‌ها و دگرگونی در کنش‌ها و غالب شدن کنش‌های عقلانی و منطقی در بین افراد جامعه دارد (ازکیا و غفاری، ۱۳۷۷: ۸۹). نوسازی اجتماعی بر اساس ۳ مؤلفه سنجیده شده است؛

- برخورداری از متغیرهای الگویی مدرن شامل عام‌گرایی، فردگرایی، بی‌طرفی عاطفی، اکتساب و تفکیک،

- جهانی‌گرایی

- خانواده‌گرایی.

الف- برخورداری از متغیرهای الگویی مدرن: در اندیشه‌ی پارسونز، کنش انسان‌ها بر مبنای ارزش‌هایی هدایت می‌شود و ما می‌توانیم با شناخت این ارزش‌ها، که در هر جامعه متفاوت هستند، جوامع را بشناسیم و طبقه‌بندی کنیم. بنابراین، ما می‌توانیم کنش انسان‌ها را بفهمیم و طبقه‌بندی کنیم. این طبقه‌بندی، در واقع همان متغیرهای الگویی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۷۷: ۹۵) که شامل پنج جفت متغیر قطبی می‌شود و عبارت‌اند از: عام‌گرایی، فردگرایی، بی‌طرفی عاطفی، اکتساب و تفکیک.

- عام‌گرایی^۱: عام‌گرایی به معنای میزان ترجیح افراد غریبه به جای افراد فامیل در روابط و مناسبات است. عام‌گرایی شکل وسیع‌تر دگرخواهی^۲ است که هدف انگیزشی آن، بهبود رفاه همه‌ی مردم است (Hansla, 2001: 4). در این پژوهش، عام‌گرایی به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی که جهت‌گیری کنش‌های کنش‌گران اجتماعی را نشان می‌دهد، از طریق گویه‌هایی با مقیاس ترتیبی سنجیده شده است.

- فردگرایی^۳: فردگرایی عبارت است از گرایش ذهنی و رفتاری که منجر به خودمختاری می‌شود، به گونه‌ای که فرد اهداف و خواسته‌های فردی برایش مهم‌تر هستند تا اهداف و خواسته‌های دیگران (بهروان و علیزاده، ۱۳۸۶: ۱۵). برای سنجش فردگرایی خانواده‌ها از گویه‌هایی در طیف لیکرت استفاده شده است.

- بی‌طرفی عاطفی^۴: بی‌طرفی عاطفی بیان‌گر این است که فرد یک فرصت یا وضعیت را برحسب کامروایی آتی آن در نظر می‌گیرد تا برحسب کامروایی آنی و بدون توجه به عواقبش (parsons & Shiler, 1962:346). برای سنجش این متغیر، از گویه‌های تحقیق احمدی (احمدی، ۱۳۹۰: ۳) و محقق ساخته در قالب طیف لیکرت استفاده شده است.

1- Universalism

2- Altruism

3- individualism

4- affective neutrality

- اکتساب^۱: اکتساب به معنای آن است که به موضوعات اجتماعی برحسب عملکردها و دستاوردهایشان نگاه شود تا برحسب خصلت‌های ذاتیشان (Parsons, Ibid: 347). برای سنجش این متغیر الگویی، از گویه‌های تحقیق احمدی (احمدی، ۱۳۹۰: ۴) و محقق ساخته با طیف لیکرت استفاده شده است.

- تفکیک^۲: تفکیک بیان‌گر گستره‌ای از تعهدات در کنش متقابل است و نشان می‌دهد فرد در مواجهه با موضوع، به بخشی از آن توجه دارد تا کل آن (Parsons, Ibid). برای سنجش این متغیر، از گویه‌های تحقیق احمدی (احمدی، ۱۳۹۰: ۴) و محقق ساخته با طیف لیکرت استفاده شده است.

ب- جهانی‌گرایی^۳: برای سنجش جهانی‌گرایی، از صورت اصلاح شده‌ی گویه‌های طرح ارزش‌های جهانی اینگلهارت که در ایران اجرا شد (Inyehart, 2005)، در قالب لیکرت استفاده شد.

۳- خانواده‌گرایی^۴: این شاخص، نگرش فرد در ارتباط با تبعیت و درک ارزش‌های سلسله‌مراتبی سنتی در خانواده، تعهد به خانواده و ارزش‌های وابسته به آن را می‌سنجد. خانواده‌گرایی برحسب ارزش‌های خانواده^۵ در قالب گویه‌هایی با طیف لیکرت سنجیده شده است.

-
- 1- achievement
 - 2- specifity
 - 3- globalism
 - 4- famillialism
 - 5- family values

جدول ۳) تعاریف عملیاتی متغیر نوسازی اجتماعی

متغیر	ابعاد / شاخص‌ها	گویه‌ها
نوسازی اجتماعی	بر خورداری از متغیرهای الگویی مدرن	۱) غریبه‌ها هیچ وقت جای قوم و خویش را نمی‌گیرند. ۲) اگر کسی جایی کار می‌کند، هر وقت لازم بود، باید کار دوستان، آشنایان و رفقا را راه بیاندازد.
		۳) همیشه در زندگی دنبال پیشرفت خودم هستم. ۴) من کارها را اغلب خودم به تنهایی انجام می‌دهم. ۵) سعی می‌کنم مستقل از دیگران زندگی کنم.
		۶) هر کسی مسئول برطرف کردن مشکلات و نیازهای خودش است. ۷) فردا را کسی ندیده است و آدم عاقل باید به فکر امروز خود باشد.
	جهانی‌گرایی	۸) آدم با تلاشش می‌تواند به هر چیزی که می‌خواهد برسد. ۹) هر کسی موقعیتش را باید بر اساس شایستگی‌های شخصی خودش ارتقاء بدهد.
		۱۰) معمولاً به جنبه‌های مهم زندگی‌ام توجه می‌کنم. ۱۱) معمولاً با مردم به عنوان ارباب رجوع برخورد می‌کنم.
		۱۲) اینکه کجای دنیا زندگی می‌کنم، مهم نیست، مهم این است که یک انسان هستم. ۱۳) برای من ایرانی بودن یا غیر ایرانی فرقی نمی‌کند.
خانواده‌گرایی	۱۴) خانواده، مهم‌ترین چیز برای من در زندگی است. ۱۵) تمام تلاش خود را حتی به قیمت رفاه و سلامتی خویش برای اعضای خانواده انجام می‌دهم.	

۶-۲-۲- نوسازی فرهنگی

نوسازی فرهنگی در این تحقیق بر اساس ۳ شاخص تقدیرگرایی، برابری /

مساوات‌طلبی جنسی و مصرف رسانه‌ای سنجیده شده است.

الف- تقدیرگرایی^۱: از نظر راجرز، تقدیرگرایی، درجه‌ای از درک فرد نسبت به عدم توانایی‌اش در کنترل آینده است (ازکیا، ۱۳۷۷: ۵۹). در این تحقیق، برای سنجش تقدیرگرایی در بین خانواده‌ها، بر اساس تحقیقات آزاد ارمکی (۱۳۷۶) و محسنی (۱۳۷۹) و همچنین گویه‌های محقق‌ساخته، از گویه‌هایی استفاده شده و طی آن از پاسخ‌گویان خواسته شده است تا میزان موافقت خود را در قالب طیف لیکرت نشان دهند.

ب- برابری / مساوات طلبی جنسی^۲: برابری / مساوات طلبی جنسی نگرش مساوات‌طلبانه‌ی فرد نسبت به دو جنس زن و مرد را می‌سنجد (Turner, 1970:188). در این تحقیق، برابری جنسی در بین خانواده‌ها از طریق گویه‌هایی سنجیده شد که بر اساس جمع این گویه‌ها، شاخص برابری جنسی ساخته شد.

ج- مصرف رسانه‌ای^۳: مصرف رسانه‌ای به معنای میزان استفاده از رسانه‌هاست که در این تحقیق، محدود به رسانه‌های جمعی شده است (شکریگی، ۱۳۹۰: ۱۴۶). در این پژوهش، برای سنجش مصرف رسانه‌ای، میزان استفاده‌ی خانواده‌ها از رسانه‌هایی مانند روزنامه، مجله، اینترنت و ماهواره در قالب طیف لیکرت سنجیده شده است.

1- Fatalism

2- Sex equality/egalitarian

3- Media consumption

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

جدول ۴- تعاریف عملیاتی متغیر نوسازی فرهنگی

متغیر	ابعاد/ شاخص‌ها	گویه‌ها
نوسازی فرهنگی	تقدیرگرایی	(۱) سرنوشت هرکسی از قبل تعیین شده است و نمی‌توان آن را تغییر داد. (۲) اگر خدا می‌خواست، وضع ما از اینکه الان هست، بهتر بود.
	برابری / مساوات‌طلبی جنسی	(۳) زن، همیشه زن است و هیچ‌وقت نمی‌تواند مثل یک مرد در جامعه ظاهر شود. (۴) زن و مرد باید کارهای خانه را با هم انجام دهند. (۵) زن هم باید بتواند مثل مرد بیرون از خانه هم کار کند و هم درس بخواند.
	مصرف رسانه‌ای	(۶) در خانواده شما، تا چه اندازه از رسانه‌های زیر استفاده می‌شود؟ روزنامه/مجله، اینترنت و ماهواره

۶-۲-۳- نوسازی روانی

نوسازی روانی به تغییر در سطوح ارزش‌ها، سبک‌های شناختی، ویژگی‌های شناختی و جز اینها اطلاق می‌شود که در سایه‌ی تجاری‌چون اقامت در شهر، رفتن به مدرسه، تماس با رسانه‌های جمعی و استخدام در بنگاه‌های مدرن به دست می‌آید. این نوسازی روانی در نهایت به رفتارهایی منجر می‌شود که دال بر توسعه‌ی اقتصادی و سیاسی جامعه است (بنوعزیزی، ۱۳۷۴: ۱۳). در این مقاله، برای سنجش نوسازی روانی پاسخ‌گویان، از ۳ شاخص فرعی به نام‌های برخورداری از ویژگی‌های انسان مدرن، انگیزه‌ی پیشرفت و همدلی استفاده شده است.

الف- برخورداری از ویژگی‌های انسان مدرن: از نگاه اینکلس و اسمیت، انسان مدرن شامل دو بعد داخلی و خارجی است که جنبه‌ی داخلی آن به وجه نظرها، ارزش‌ها و احساسات انسان نو و جنبه‌ی خارجی آن نیز به

محیط انسان نو اشاره دارد (ازکیا، ۱۳۷۷: ۱۱۰). در این پژوهش، برای سنجش این شاخص، از گویه هایی با طیف لیکرت استفاده شد.

ب- انگیزه پیشرفت^۱: بنا به اعتقاد مک کله لند، انگیزه‌ی پیشرفت بر تمایل فرد در نائل شدن به تفوق و کمال در زندگی تأکید دارد (ازکیا، ۱۳۷۰: ۸۲). در این مقاله، برای سنجش شاخص انگیزه‌ی پیشرفت در بین خانواده‌ها، از گویه‌هایی با طیف لیکرت استفاده شد.

ج- همدلی^۲: همدلی به معنای قدرت تطابق فرد با محیط سرشار از دگرگونی، در شرایط مختلف و متغیر است (اردبیلی، ۱۳۸۰: ۱۳۲). در پژوهش حاضر، برای سنجش میزان همدلی در بین خانواده‌ها از گویه‌هایی با طیف لیکرت استفاده شد.

جدول ۵- تعاریف عملیاتی متغیر نوسازی روانی

متغیر	ابعاد/ شاخص‌ها	گویه‌ها
نوسازی روانی	برخورداری از ویژگی‌های انسان مدرن	۱) فکر می‌کنم انسان باید از هر چیز نو در زندگی استقبال کند. ۲) همیشه برای کارهایم از قبل برنامه‌ریزی می‌کنم.
	انگیزه پیشرفت	۳) سعی می‌کنم فردایم بهتر از امروز باشد. ۴) وقتی کار دشواری را انجام می‌دهم، آن قدر تلاش می‌کنم تا در نهایت بتوانم در آن موفقیت حاصل کنم.
	همدلی	۵) دوست داشتم یک شغل پردرآمد در جامعه داشتم. ۶) گاهی اوقات خودم را جای مسئولین قرار می‌دهم و راجع به مسائل فکر می‌کنم.

1- Need for achievement

2- Empathy

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

۶-۲-۴- نوسازی سیاسی

نوسازی سیاسی دلالت بر گسترش نهادهای دموکراتیک و مشارکت مردم در امور سیاسی جامعه دارد (ازکیا و غفاری، ۱۳۷۷: ۹۰). در این تحقیق، نوسازی سیاسی در قالب شاخص کارآیی سیاسی سنجش شده است. کارآیی سیاسی، به معنای اعتقاد فرد به این است که آیا تغییر سیاسی و اجتماعی ممکن است یا خیر (Schwarzer, 2011: 5). برای سنجش این شاخص، گویه‌هایی با طیف لیکرت طراحی شده است.

جدول ۶- تعاریف عملیاتی متغیر نوسازی سیاسی

متغیر	ابعاد/ شاخص‌ها	گویه‌ها
نوسازی سیاسی	کارآیی سیاسی	(۱) فکر می‌کنم مقامات و مسئولان کشوری به نظرات افرادی مثل من احتیاجی ندارند. (۲) رأی دادن تنها راهی است که افرادی مثل من می‌توانند حرفشان را بزنند. (۳) من مسائل سیاسی کشورم را به آسانی درک می‌کنم. (۴) تصمیمات مهم کشوری اغلب به شکلی که ما از آن مطلع نمی‌شویم، گرفته می‌شود.

۷- یافته‌های تحقیق

داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌های تکمیل شده در بین ۴۰۰ نفر از سرپرستان خانوار ساکن در استان مازندران، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS19 تجزیه و تحلیل شده‌اند. برای شناسایی توزیع متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق، از آمار توصیفی استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق

1- Political efficacy

مبنی بر تفاوت متغیرهای مستقل و وابسته نیز، از آزمون t با دو نمونه‌ی مستقل و برای تأثیر متغیر فرایند نوسازی بر ساختار خانواده از معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Lisrel استفاده شد.

۷-۱- تحلیل یک متغیره

بر اساس نتایج جدول شماره‌ی ۷، در مورد موضوع پژوهش، متغیرهای زمینه‌ای پاسخ‌گویان در استان به شرح ذیل می‌باشد:

الف- جنس: ۶۹/۸ درصد از پاسخ‌گویان، مرد و ۳۰/۲ درصد آنها زن بوده‌اند.

ب- سن: از بین کل پاسخ‌گویان استان، ۲۶/۲ درصد در گروه سنی ۲۹ سال و کمتر، ۸/۸ درصد از آنان در گروه سنی ۳۰ تا ۳۴ سال و ۱۳/۱۲ درصد در گروه سنی ۳۵ تا ۳۹ سال، ۹/۵ درصد در گروه سنی ۴۰ تا ۴۴ سال و ۴۲/۲ درصد در گروه سنی بالاتر از ۴۵ سال بوده‌اند.

ج- تحصیلات: از نظر تحصیلات، ۳۴/۲ درصد از کل پاسخ‌گویان دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۲۸ درصد دیپلم و ۱۴ درصد فوق دیپلم، ۱۹/۵ درصد لیسانس و ۴/۲ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

د- تحصیلات همسر: ۵۰/۵ درصد از کل پاسخ‌گویان دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۱۸/۲ درصد دیپلم و ۹ درصد فوق دیپلم، ۱۹ درصد لیسانس و ۳/۲ درصد فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

ه- شغل: از نظر شغلی، پاسخ‌گویان استان مازندران به ترتیب بیکار (۱۲/۵ درصد)، کارگر (۲۳/۵ درصد)، کارمند (۲۶/۵ درصد) و آزاد (۳۷/۵)

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

درصد) بوده‌اند.

و- شغل همسر: از نظر شغل همسر، پاسخ‌گویان استان مازندران به ترتیب بیکار (۴۶/۸ درصد)، کارگر (۹/۲ درصد)، کارمند (۱۶/۵ درصد) و آزاد (۲۷/۵ درصد) بوده‌اند.

ز- میزان هزینه خانوار: ۱۴/۹۲ درصد از پاسخ‌گویان زیر ۵۰۰ هزار تومان، ۵۴/۲ درصد ۵۰۱ هزار تا ۱ میلیون تومان، ۲۶/۸ درصد ۱۰۰۱ تا ۱۵۰۰ میلیون تومان، ۴/۲ درصد ۱/۵۰۱ تا ۲ میلیون تومان و ۰/۵ درصد بیشتر از ۲ میلیون تومان در خانواده هزینه داشته‌اند.

جدول ۷- توزیع نسبی پاسخ‌گویان بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

متغیر	طبقات	توزیع		متغیر	طبقات
		درصد	فراوانی		
جنس	مرد	۶۹/۸	۲۷۹	شغل	بیکار
	زن	۳۰/۲	۱۲۱		کارگر
	کل نهایی	۱۰۰	۴۰۰		کارمند
سن	۲۹ سال و کمتر	۲۶/۲	۱۰۵	شغل	آزاد
	۳۰ تا ۳۴ سال	۸/۸	۳۵		کارمند
	۳۵ تا ۳۹ سال	۱۳/۲	۵۳		کارگر
	۴۰ تا ۴۴ سال	۹/۵	۳۸		بیکار
	۴۵ سال و بالاتر	۴۲/۲	۱۶۹		آزاد
کل نهایی	کل نهایی	۱۰۰	۴۰۰	کل نهایی	۱۰۰

توزیع		طبقات	متغیر	توزیع		طبقات	متغیر
درصد	فراوانی			درصد	فراوانی		
۴۶/۸	۱۸۷	بیکار	شغل همسر	۳۴/۲	۱۳۷	زیر دیپلم	تحصیلات
۹/۲	۳۷	کارگر		۲۸	۱۱۲	دیپلم	
۱۶/۵	۶۶	کارمند		۱۴	۵۶	فوق دیپلم	
۲۷/۵	۱۱۰	آزاد		۱۹/۵	۷۸	لیسانس	
				۴/۲	۱۷	فوق لیسانس و بالاتر	
۱۰۰	۴۰۰	کل نهایی		۱۰۰	۴۰۰	کل نهایی	
۱۴/۲	۵۷	زیر ۵۰۰ هزار تومان	میزان هزینه‌ی خانوار	۵۰/۵	۲۰۲	زیر دیپلم	تحصیلات همسر
۵۴/۲	۲۱۷	۵۰۱ هزار تا ۱ میلیون تومان		۱۸/۲	۷۳	دیپلم	
۲۶/۸	۱۰۷	۱۰۰۱ تا ۱۵۰۰ میلیون تومان		۹	۳۶	فوق دیپلم	
۴/۲	۱۷	۱۵۰۱ تا ۲ میلیون تومان		۱۹	۷۶	لیسانس	
۰/۵	۲	بیشتر از ۲ میلیون تومان		۳/۲	۱۳	فوق لیسانس و بالاتر	
۱۰۰	۴۰۰	کل نهایی		۱۰۰	۴۰۰	کل نهایی	

۷-۲- تحلیل دو متغیره

در این پژوهش به منظور آزمون تفاوت میانگین هر یک از مؤلفه‌های متغیر مستقل (فرایندهای نوسازی) و متغیر وابسته (ساختار خانواده) در گروه‌های نقاط شهری و روستایی استان، از آزمون تی دو گروه مستقل، استفاده شده است. البته قبل از اجرای این آزمون، ابتدا دو فرض زیر مطرح شدند:

H = میزان میانگین هر یک از مؤلفه‌های متغیرهای تحقیق (فرایندهای نوسازی و ساختار خانواده) در دو گروه ساکنین نقاط شهری و روستایی استان یکسان است.

H_۱ = میزان میانگین هر یک از مؤلفه‌های متغیرهای تحقیق (فرایندهای نوسازی و ساختار خانواده) در دو گروه ساکنین نقاط شهری و روستایی استان متفاوت است.

جدول ۸- نتایج حاصل از آزمون t دو گروه مستقل بین متغیر مستقل و متغیرهای وابسته

متغیرها	محل سکونت	میانگین	انحراف معیار	ارزش T	سطح معنی‌داری (Sig)
فرایند نوسازی	شهری*	۱۲۶/۷۰	۱۸/۵۱۶	۲۵/۶۳۹	۰/۰۰۰
	روستایی**	۸۸/۷۸	۱۰/۶۴۳		
نوسازی اجتماعی	شهری	۵۶/۴۴	۸/۳۵۴	۲۱/۹۹۷	۰/۰۰۰
	روستایی	۳۹/۷۸	۶/۳۹۸		
نوسازی فرهنگی	شهری	۲۸/۲۴	۳/۳۶۶	۱۹/۵۷۳	۰/۰۰۰
	روستایی	۲۰/۱۷	۴/۷۶۷		
نوسازی روانی	شهری	۲۵/۰۲	۴/۹۷۳	۱۷/۵۳۰	۰/۰۰۰
	روستایی	۱۷/۶۱	۳/۴۵۵		
نوسازی سیاسی	شهری	۱۶/۸۲	۳/۱۱۰	۱۷/۳۱۳	۰/۰۰۰
	روستایی	۱۱/۲۲	۳/۳۰۰		
نوع خانواده	شهری	۱/۷۸	۱/۳۲۸	-۱۶/۴۵۸	۰/۰۰۰
	روستایی	۳/۹۹	۱/۳۵۶		

متغیرها	محل سکونت	میانگین	انحراف معیار	ارزش T	سطح معنی‌داری (Sig)
ساختار قدرت	شهری	۹/۲۲	۲/۴۶۰	-۱۰/۵۶۵	۰/۰۰۰
	روستایی	۱۲/۱۷	۳/۰۱۱		
روابط خویشاوندی	شهری	۴/۳۰	۲/۰۸۳	-۰/۴۰۱	۰/۶۸۹
	روستایی	۴/۳۷	۱/۳۶۰		
نگرش به ازدواج	شهری	۱۰/۷۳	۲/۷۴۱	۰/۲۱۳	۰/۸۳۱
	روستایی	۱۰/۶۷	۲/۹۲۹		
نگرش به سن ازدواج	شهری	۴/۳۰	۱/۳۴۲	۱/۱۶۹	۰/۲۴۵
	روستایی	۴/۴۴	۱/۳۸۶		
استقلال خواهی زنان	شهری	۱۱/۴۹	۲/۹۱۵	۹/۵۰۱	۰/۰۰۰
	روستایی	۸/۸۷	۲/۵۲۹		
نگرش و رفتار باروری	شهری	۴/۲۰	۱/۳۰۹	۲/۳۶۳	۰/۰۱۹
	روستایی	۳/۸۸	۱/۳۵۳		
نگرش به فرزندآوری	شهری	۵/۳۰	۲/۴۲۵	-۲۱/۴۱۳	۰/۰۰۰
	روستایی	۱۱/۷۳	۳/۵۵۹		

$$**n=۲۲۰ *n= ۱۸۰$$

در جدول شماره ۸، آزمون تفاوت میانگین متغیرهای مستقل و وابسته را بر حسب نقاط شهری و روستایی پاسخ‌گویان به نمایش گذاشته شده که نتایج آن به شرح زیر می‌باشد:

الف- طبق نتایج آزمون t مشخص شد که میانگین متغیرهای نوسازی اجتماعی، نوسازی فرهنگی، نوسازی روانی و نوسازی سیاسی، در بین

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

شهری‌ها از روستاییان بیشتر بوده است و این تفاوت به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از $0/01$ و اطمینان $0/99$ نیز معنی‌دار می‌باشد. بر این اساس، شهری‌ها نسبت به روستاییان میزان بیشتری از ویژگی‌های نوسازی را در زندگی خود تجربه کرده‌اند.

ب- نتایج آزمون تفاوت میانگین متغیرهای وابسته ساختار خانواده (نوع خانواده (خانواده‌ی گسترده)، ساختار قدرت (مردسالار) و نگرش به فرزندآوری) بر حسب نقاط شهری و روستایی در سطح خطای کوچک‌تر از $0/01$ و اطمینان $0/99$ وجود دارد. بر این اساس، روستاییان نسبت به شهری‌ها میزان بیشتری از ویژگی‌های فوق را در زندگی خود تجربه کرده‌اند. همچنین، طبق نتایج آزمون t مشخص شد که میانگین استقلال‌خواهی زنان و نگرش و رفتار باروری در بین شهری‌ها از روستاییان بیشتر بوده است و این تفاوت به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از $0/01$ و اطمینان $0/99$ نیز معنی‌دار می‌باشد و در نهایت نیز مشخص شد بین میانگین متغیرهای روابط خویشاوندی، نگرش به ازدواج و نگرش به سن ازدواج تفاوت معنی‌داری به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از $0/01$ و اطمینان $0/99$ وجود ندارد.

۳-۷- مدل‌یابی معادلات ساختاری متغیر ساختار خانواده (نقاط شهری)

در این قسمت روابط یکپارچه و متعامل بین متغیرها در قالب معادلات ساختاری رگرسیون و تأثیر متغیر مشهود (فرایند نوسازی) در مؤلفه‌های متغیر مشهود (ساختار خانواده) در نقاط شهری استان آزموده شد تا میزان اثرگذاری هر یک از متغیرها را مشخص کند.

به منظور تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری و نرم‌افزار لیزرل (Lisrel) نیز استفاده شده است. شاخص‌های CFI^6 , NFI^4 , $AGFI^3$, GFI^2 , IFI^1 بین صفر و یک هستند و هرچه به یک نزدیک‌تر باشد، نیکویی برازش مدل با داده‌های مشاهده شده بیشتر است (هومن، ۱۳۸۴: ۷۸).

از آنجا که در این بخش، خروجی نرم‌افزار بدون تغییر آورده شده است، قبل از مشاهده‌ی خروجی نرم‌افزار، جهت شناسایی علائم اختصاری متغیرهای مکنون و مشاهده‌ای، جدول شماره‌ی ۹ ارائه شده است.

جدول ۹- راهنمای شناسایی علائم اختصاری متغیرهای مدل

علامت اختصاری	شاخص
Family type	نوع خانواده
Power structure	ساختار قدرت
Family relationship	روابط خویشاوندی
Attitude mariage	نگرش به ازدواج
Attitude age	نگرش به سن ازدواج
Dependency women	استقلال‌خواهی زنان
Attitude to fertilityty	نگرش و رفتار باروری
Attitude to fecundity	نگرش به فرزندآوری
Modernism	نوسازی

- 1- Incremental Fit Index
- 2- Goodness of fit index
- 3- Adjusted Goodness of Fit
- 4- Normal Fix Index
- 5- Comparative Fit Index

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

• فرض‌های پژوهشی و آماری آزمون

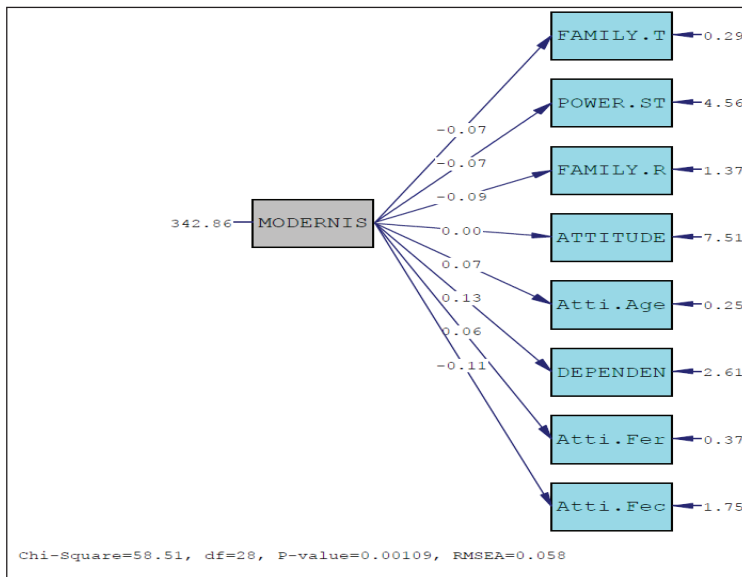
- فرض صفر: کلیت مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط شهری استان تأیید نمی‌شود.

- فرض یک: کلیت مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط شهری استان تأیید می‌شود.

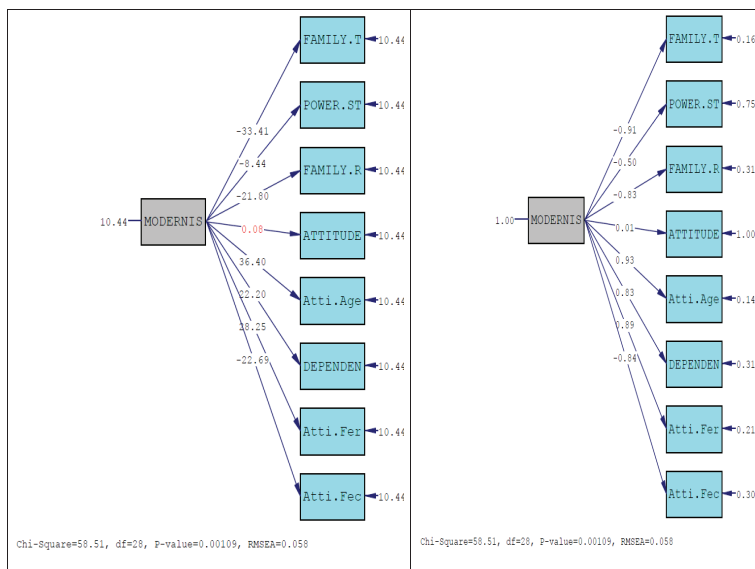
$$H_0: RMSEA \geq 0.10$$

$$H_1: RMSEA < 0.10$$

الگوی روابط علی در مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط شهری استان مبتنی بر نرم‌افزار معادلات ساختاری لیزرل در نمودارهای شماره (۲)، (۳) و (۴) منعکس شده‌اند.

نمودار ۲- برآوردی نرم‌افزار

نمودار ۴- تی نرم افزار

نمودار ۳- استاندارد نرم افزار

در این تحقیق، خروجی شاخص‌های برازش مدل بدین صورت گزارش

شده است: $\chi^2/df=2/0.8$, $RMSEA=0.058$, $GFI=0.94$, $AGFI=0.95$, $NFI=0.91$, $NNFI=0.96$, $CFI=0.96$.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدل فوق برازش خوبی از داده‌های دنیای واقعی داشته است، یعنی این در کلیت مدل معادله‌ی ساختاری، تأثیر متغیر فرایند نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده نقاط شهری استان تأیید شده و برازش معنی‌دار دارد. میزان اثرگذاری مستقیم هر یک از ابعاد بر اساس خروجی نرم‌افزار به شرح ذیل ارائه می‌شود:

جدول ۱۰- آزمون فرضیه‌های تحقیق (تأثیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط شهری

فرضیه‌ها	ضریب استاندارد	مقدار تی	نتیجه فرضیه
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نوع خانواده دارد.	-۰/۹۱	-۳۳/۴۱	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در ساختار قدرت دارد.	-۰/۵۰	-۸/۴۴	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در روابط خویشاوندی دارد.	-۰/۸۳	-۲۱/۸۰	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری بر نگرش به ازدواج دارد.	۰/۰۱	۰/۰۸	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش به سن ازدواج دارد.	۰/۹۳	۳۶/۴۰	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در استقلال خواهی زنان دارد.	۰/۸۳	۲۲/۲۰	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش و رفتار باروری دارد.	۰/۸۹	۲۸/۲۵	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش به فرزندآوری دارد.	-۰/۸۴	-۲۲/۶۹	تأیید

نتایج جدول شماره‌ی ۱۰، در مورد تأثیر متغیر نوسازی در مؤلفه‌های متغیر ساختار خانواده در نقاط شهری استان به شرح ذیل است:

فرضیه‌ی اول نشان می‌دهد که مقدار تی برابر با ۳۳- شده و این مقدار بزرگ‌تر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در نوع خانواده تأیید می‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با ۰/۹۱- می‌باشد که این بیانگر تأثیرگذاری قوی و معکوس است.

در فرضیه‌ی دوم، با توجه به اینکه مقدار تی (۸-) بیشتر از ۲ شده است، اثرگذاری متغیر نوسازی در ساختار قدرت تأیید شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت تأثیر برابر با ۰/۵۰- می‌باشد که می‌توان گفت میزان اثرگذاری متوسط و معکوس است.

در فرضیه‌ی سوم، با توجه به اینکه مقدار تی برابر با ۲۱- شده و این مقدار بزرگتر از ۲ است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در روابط خویشاوندی تأیید نمی‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با $0/83$ - می‌باشد که این بیانگر تأثیرگذاری قوی و معکوس است.

در فرضیه‌ی چهارم، می‌توان گفت با توجه به اینکه مقدار تی ($0/08$) کمتر از ۲ شده است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی بر نگرش به ازدواج تأیید نمی‌شود.

در فرضیه‌ی پنجم، با تأکید به اینکه مقدار تی برابر با ۳۶- شده و این مقدار بزرگتر از ۲ است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی بر نگرش به سن ازدواج تأیید نمی‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با $0/93$ می‌باشد که این بیانگر تأثیرگذاری قوی و مثبت است. در نتیجه، هرچه گرایش به نوسازی بیشتر، نگرش به سن ازدواج بالاتر می‌رود.

در فرضیه‌ی ششم، مقدار تی برابر با ۲۲ شده و این مقدار بزرگتر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در استقلال‌خواهی زنان تأیید می‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با $0/83$ و قوی و مثبت است. از این رو، هرچه گرایش به نوسازی بیشتر، استقلال‌خواهی زنان بیشتر می‌شود.

در فرضیه‌ی هفتم، مقدار تی برابر با ۲۸ شده و این مقدار بزرگتر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در نگرش و رفتار باروری تأیید می‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با $0/89$ و قوی و مثبت است. بنابراین، هرچه گرایش به نوسازی بیشتر باشد، نگرش و رفتار باروری کمتر می‌شود.

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

در فرضیه‌ی هشتم، مقدار تی برابر با ۲۲- شده و این مقدار بزرگتر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی بر نگرش به فرزندآوری تأیید می‌شود. همچنین میزان شدت این تأثیر برابر با ۰/۸۴، قوی و معکوس می‌باشد، هر چه گرایش به نوسازی بیشتر باشد، گرایش به فرزندآوری کمتر می‌شود.

۷-۴- مدل‌یابی معادلات ساختاری متغیر ساختار خانواده (نقاط روستایی)

در این قسمت نیز روابط یکپارچه و متعامل بین متغیرها در قالب معادلات ساختاری رگرسیون و تأثیر متغیر مشهود (فرایند نوسازی) در مؤلفه‌های متغیر مشهود (ساختار خانواده) در نقاط روستایی استان آزموده شد تا میزان اثرگذاری هر یک از متغیرها را مشخص کند.

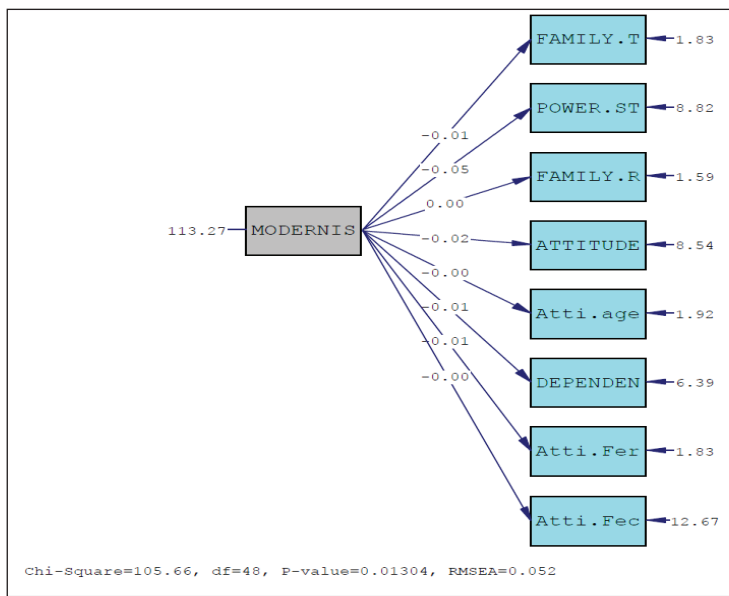
• فرض‌های پژوهشی و آماری آزمون

فرض صفر: کلیت مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط روستایی استان تأیید نمی‌شود.
فرض یک: کلیت مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط روستایی استان تأیید می‌شود.

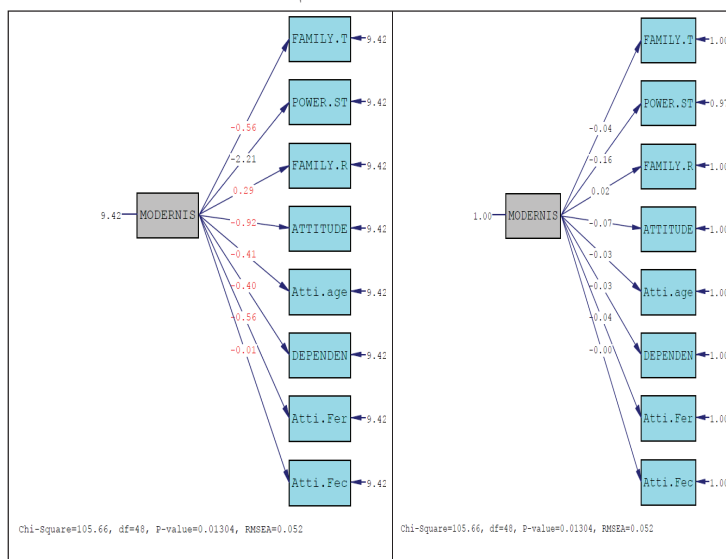
$$H_0: RMSEA \geq 0.10$$

$$H_1: RMSEA < 0.10$$

الگوی روابط علی در مدل معادله‌ی ساختاری اثرگذاری متغیر نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده در نقاط روستایی استان مبتنی بر نرم‌افزار معادلات ساختاری لیزرل در نمودارهای شماره‌ی (۵)، (۶) و (۷) منعکس شده‌اند.

نمودار ۵- برآوردی نرم افزار

نمودار ۷- تی نرم افزار

نمودار ۶- استاندارد نرم افزار

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

خروجی شاخص‌های برازش مدل بدین صورت گزارش شده است:

$\chi^2/df=2/20$ ، $RMSEA=0/052$ ، $GFI=0/90$ ، $AGFI=0/92$ ، $NFI=0/92$ ، $NNFI=0/92$ و $CFI=0/95$.

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که مدل فوق برازش خوبی از داده‌های دنیای واقعی داشته است، یعنی در مجموع، کلیت مدل معادله‌ی ساختاری تأثیر متغیر فرایند نوسازی در مؤلفه‌های ساختار خانواده نقاط روستایی استان تأیید شده و برازش معنی‌دار دارد. میزان اثرگذاری مستقیم هر یک از ابعاد بر اساس خروجی نرم افزار بدین شرح ارائه خواهد شد:

جدول ۱۱- آزمون فرضیه‌های تحقیق (تأثیر نوسازی در ساختار خانواده در نقاط روستایی)

فرضیه‌ها	ضریب استاندارد	مقدار تی	نتیجه‌ی فرضیه
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نوع خانواده دارد.	-۰/۰۴	-۰/۵۶	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در ساختار قدرت دارد.	-۰/۱۶	-۲/۲۱	تأیید
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در روابط خویشاوندی دارد.	۰/۰۲	۰/۲۹	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش به ازدواج دارد.	-۰/۰۷	-۰/۹۲	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش به سن ازدواج دارد.	-۰/۰۳	-۰/۴۱	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در استقلال خواهی زنان دارد.	-۰/۰۳	-۰/۴۰	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش و رفتار باروری دارد.	-۰/۰۴	-۰/۵۶	رد
فرایند نوسازی تأثیر معنی‌داری در نگرش به فرزندآوری دارد.	-۰/۰۰	-۰/۰۱	رد

نتایج جدول شماره ۱۱، در مورد تأثیر متغیر نوسازی در مؤلفه‌های متغیر ساختار خانواده در نقاط روستایی استان به شرح ذیل می‌باشد:

در فرضیه‌ی اول، مقدار تی برابر با $0/56-$ شده و این مقدار کوچک‌تر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی بر نوع خانواده پذیرفته نمی‌شود.

در فرضیه‌ی دوم، مقدار تی ($2/21-$) بیشتر از ۲ شده، لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در ساختار قدرت تأیید می‌شود. مقدار ضرائب استاندارد شدت تأثیر برابر با $0/16-$ ضعیف و معکوس می‌باشد.

در فرضیه‌ی سوم، مقدار تی برابر با $0/29$ شده و این مقدار بزرگ‌تر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در روابط خویشاوندی تأیید نمی‌شود.

در فرضیه‌ی چهارم، مقدار تی ($0/92-$) و کمتر از ۲ شده؛ لذا می‌توان گفت اثرگذاری متغیر نوسازی در ساختار قدرت تأیید نمی‌شود.

در فرضیه‌ی پنجم، مقدار تی برابر با $0/41-$ شده و کوچک‌تر از ۲ می‌باشد؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در نگرش به سن ازدواج تأیید نمی‌شود.

در فرضیه‌ی ششم، مقدار تی برابر با $0/40-$ شده و این مقدار کوچک‌تر از ۲ است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در استقلال خواهی زنان رد می‌شود.

در فرضیه‌ی هفتم، مقدار تی برابر با $0/56-$ شده و این مقدار کوچک‌تر از ۲ است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در نگرش و رفتار باروری رد می‌شود.

در فرضیه‌ی هشتم، مقدار تی برابر با $0/01-$ شده و این مقدار کوچک‌تر از ۲ است؛ لذا اثرگذاری متغیر نوسازی در نگرش به فرزندآوری تأیید نمی‌شود.

۸- بحث و نتیجه‌گیری

نهاد خانواده در ایران در چند دهه‌ی اخیر بیشتر به دلیل اجرای سیاست‌های مبتنی بر برنامه‌های نوسازی و تغییرات فرهنگی متأثر از آن، دستخوش تغییرات مهمی شده که این تغییرات، ساختار خانواده‌ی ایرانی را به چالش کشیده است. مقاله‌ی حاضر تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده‌های استان مازندران را بررسی کرده است. فرایند نوسازی متغیر مستقل و متغیرهای ساختار خانواده به عنوان متغیر وابسته است.

در این تحقیق، با توجه به ماهیت جامعه‌ی آماری، بر خورداری خانواده از فرایند نوسازی (نوسازی اجتماعی، روانی، فرهنگی و سیاسی) بررسی شده است. از میان دیدگاه نوسازی اجتماعی، مفهوم متغیرهای الگویی پارسونز مبنی بر جهت‌گیری‌های ارزشی ناظر بر کنش انسان و شاخص‌های جهانی‌گرایی و خانواده‌گرایی بررسی و ارتباط آن با ساختار خانواده در استان آزموده شده است. نوسازی فرهنگی نیز بر اساس شاخص‌های تقدیرگرایی، برابری/مساوات‌طلبی جنسی و مصرف رسانه‌ای سنجیده شده است (ازکیا و غفاری، ۱۳۷۷؛ ازکیا، ۱۳۷۷؛ Toren, 1970؛ شکرپیگی، ۱۳۹۰). بر اساس دیدگاه نوسازی روانی نیز به سنجش مفهوم بر خورداری از ویژگی‌های انسان مدرن، انگیزه‌ی پیشرفت و همدلی در بین خانواده‌ها پرداخته شد. در نهایت نوسازی سیاسی که دلالت بر گسترش نهادهای دموکراتیک و مشارکت مردم در امور سیاسی جامعه دارد، در قالب شاخص کارآیی سیاسی سنجش شده است. در بعد ساختاری، تغییر خانواده از گسترده به هسته‌ای، افزایش خانواده‌های تک

والد، افزایش خانواده‌های تک نفره و... نمونه‌ای از این تأثیرات است (ازکیا و غفاری، ۱۳۷۷؛ Schwarzer, 2011؛ چپل، ۱۳۸۸).

نتایج آزمون نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین میانگین متغیرهای نوع خانواده، ساختار قدرت و نگرش به فرزندآوری نقاط شهری و روستایی وجود دارد. بر این اساس، روستاییان نسبت به شهری‌ها میزان بیشتری از ویژگی‌های فوق را در زندگی خود تجربه کرده‌اند. همچنین، میانگین استقلال‌خواهی زنان و نگرش و رفتار باروری در بین شهری‌ها از روستاییان بیشتر بوده است و در نهایت نیز مشخص شد بین میانگین متغیرهای روابط خویشاوندی، نگرش به ازدواج و نگرش به سن ازدواج تفاوت معنی‌داری به لحاظ آماری در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ و اطمینان ۰/۹۹ وجود ندارد. محمدپور در مطالعه‌ی خود پیرامون فرایند و پیامدهای نوسازی در شهرستان سردشت بر تأثیرات نوسازی در تغییرات ایجاد شده در خانواده تأکید دارد (محمدپور، ۱۳۸۰).

افول اقتصاد خانوادگی در نتیجه‌ی شهرنشینی و رشد ارزش‌های فردگرایانه، احتمال شکل‌گیری خانواده‌های گسترده را کاهش داده است. اسملسر، اعتقاد دارد که واحدهای وسیع خویشاوندی در پی روند نوسازی، گستردگی خود را از دست می‌دهند. لاجوردی در مطالعه‌ی ساختار قدرت در خانواده به این نتیجه رسید که هر کدام از زن و شوهرها در حوزه‌های مستقل خاص خود تصمیم می‌گیرند (لاجوردی، ۱۳۷۶). یافته‌های پژوهش مجرب نیز نشان داد که ساختار قدرت در طول سه نسل تغییر کرده است.

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

در نسل سوم بهبود وضعیت زنان و کاهش اشکال سنتی اعمال قدرت مردان دیده می‌شود (مجرب، ۱۳۸۱).

یکی از تأثیرات فرایند نوسازی که بسیار چشمگیر بوده، کاهش تدریجی باروری است که فهم این مسئله با عوامل دیگری همچون افزایش تحصیلات زنان و تغییر در نقش‌های جنسیتی مفهوم است. در سال ۱۳۹۱، در نقاط شهری ۱۳۸۹۰ پسر، ۱۲۸۸۲ دختر و نسبت جنسی ۱۰۷/۸ و در نقاط روستایی، ۸۸۶۴ پسر، ۸۳۴۹ دختر و نسبت جنسی ۱۰۶/۲ می‌باشد (وزارت کشور، ۱۳۹۲). در مورد کار و استقلال‌خواهی زنان نباید از این نکته‌ی مهم غافل شد که امروزه شرایط اقتصادی و اجبارهای اجتماعی موجب شده است تا در برخی موارد، حق انتخاب از زنان برای ماندن درون خانه سلب شود و زن برای حمایت مالی از خانواده و همسرش ورود به بازار کار را بر حضور تمام وقت در منزل ترجیح دهد. از طرفی ورود زنان به بازار کار بر بعد خانواده اثر می‌گذارد و زن‌ها مایل یا ناچارند که دیرتر بچه‌دار شوند و بچه‌های کمتری داشته باشند. از سوی دیگر، تمایل زنان به تحصیل و اشتغال، که خود نیز متأثر از تفکرات جریان نوسازی است، از علل افزایش سن ازدواج می‌باشد. چنانچه آمار نشان می‌دهد، در کشور، میانگین سن ازدواج مردان از ۲۶/۲ سال در سال ۱۳۸۵ به ۲۶/۷ سال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافت و در مورد زنان نیز از ۲۳/۳ سال در سال ۱۳۸۵ به ۲۳/۴ سال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است، همچنین سن ازدواج مردان از ۲۴ سال به ۲۷ سال و سن ازدواج زن‌ها از ۲۰ سال به ۲۳/۵ افزایش یافته است (مرکز

آمار ایران، ۱۳۹۰). مطالعه‌ی گوین جونز بیانگر همین موضوع است و نشان داد که سن ازدواج زنان از ۱۷ سال در دهه‌ی ۱۹۵۰ به ۲۱/۴ سال در دهه‌ی ۱۹۷۰ افزایش یافته است و این با افزایش شهرنشینی، گسترش آموزش و تحصیلات برای دختران و مشارکت زنان در بخش مدرن اقتصاد همراه بوده است (Jones, 1981: 255-278). در سال ۱۳۵۵، در هر خانواده‌ی ایرانی به صورت متوسط ۵ نفر زندگی می‌کردند که این تعداد در سال ۱۳۸۵ به ۴ نفر و در سال ۱۳۹۰ به ۳/۵۵ نفر کاهش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). با توجه به اینکه ۲۹ درصد جمعیت کشور روستایی و ۷۱ درصد شهری است. کوچک شدن ابعاد خانواده، آزادی عمل را برای زنان افزایش داده و تقاضای آنها را برای اشتغال و تحصیل و به طور کلی مشارکت اجتماعی بیشتر می‌کند و همین امر زمینه‌ساز برابری جویی بیشتر زنان و مردان می‌شود.

بخش عمده‌ای از پدید آمدن مشکلات خانواده‌ها در جامعه‌ی امروزی به فرایند نوسازی و طرز تلقی که در آن اتفاق افتاده، بر می‌گردد. خانواده فرایندی تعاملی دارد که هم مرد و هم زن در ساختار آن مسئولیت دارند، هنگامی که این تعامل صورت نگیرد و رابطه یک‌طرفه باشد، نابرابری و تغییرات در ساختار خانواده به وجود می‌آید. نظریه‌ی نوسازی بیان می‌کند که وقتی جامعه‌ای در مسیر تغییرات اجتماعی قرار گیرد، به دگرگونی‌هایی مانند تحول و تغییر در خانواده، تغییر در قواعد ازدواج و ... منجر می‌شوند. بنابراین، مهم‌ترین پیشنهاد‌های این تحقیق بر اساس یافته‌ها به شرح زیر است:

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

الف- در فرایند نوسازی، نهاد خانواده، تحولات و دگرگونی‌های متعددی را در سطح ساختاری تجربه کرده است. به طور کلی، نهاد خانواده در هر جامعه متأثر از تحولاتی که در آن جامعه رخ داده است، دستخوش تغییرات می‌شوند. ضروری است که نهاد خانواده باید خود را با شرایط جدید انطباق دهد و در راستای تغییرات حرکت کند. در غیر این صورت، دچار مشکل شده و از ایفای نقش‌های خود باز می‌ماند. در واقع، لازم است که هنگام بررسی این دگرگونی‌ها به شرایط حاکم بر جامعه و میزان انطباق خانواده با این شرایط نیز توجه شود. چرا که، اگر خانواده‌ها در برابر این انطباق مقاومت کنند، دچار از هم پاشیدگی می‌شوند. با توجه به آنچه درباره‌ی وضعیت خانواده در استان بیان شد، می‌توان گفت عوامل منجر به این را می‌توان در سطح کلان و خرد دسته‌بندی کرد. در سطح کلان، باید جامعه و تحولات آن را در نظر داشت و در سطح خرد، به افراد به عنوان اعضای خانواده و تحولات آنها اشاره کرد. عمده‌ترین و اصلی‌ترین تحولی که در سطح کلان به وقوع پیوسته، گام نهادن در جریان نوسازی است که از مصادیق آن می‌توان به نوسازی اجتماعی، فرهنگی، روانی و سیاسی اشاره کرد. در سطح خرد، اعضای خانواده متأثر از این جریانات آگاه‌تر شده، تغییر رفتار و نگرش می‌دهند. نهادینه شدن این تغییرات در اعضای خانواده، در نهایت منجر به تغییرات ساختاری خانواده می‌شود.

ب- بدون تردید، تغییر در ساختار خانواده به تبع تغییر در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه است و همین تغییرات گسترده است

که مسائلی را برای خانواده در پی داشته است. بنابراین، خانواده مثل هر پدیده‌ی دیگر اجتماعی، دچار تحولاتی شده و این تحولات نیز خارج از اراده‌ی افراد و متناسب با دیگر تغییرات اجتماعی رخ داده است. نقش زن در خانواده، قواعد ازدواج، ابعاد خانواده، الگوهای خانواده و ... همگی در حال تغییرند و بدیهی است با تغییر نقش‌ها، بخشی از ساختارهای خانواده دچار اختلال می‌شود. با جریان نوسازی، خانواده‌ی گسترده و سنتی کاهش یافته و شکل غالب خانواده، خانواده‌ی هسته‌ای شده است. همچنین، نقش تعیین کننده و انحصاری مرد در معیشت از میان رفته و با اشتغال انبوه زنان به کارهای خارج از خانه، قدرت چانه‌زنی آنها در استان افزایش یافته است. از این رو، برنامه‌ریزی بلندمدت برای حل مسائل ساختاری و اتخاذ سیاست‌هایی در زمینه‌ی تغییرات ساختاری خانواده نظیر تغییر ساختار قدرت در خانواده، نگرش مثبت به قواعد ازدواج، جلوگیری از تاخر سن ازدواج، جلوگیری از تنش و تغییر جایگاه زنان، گسترش روابط خویشاوندی، نگرش مثبت به رفتار باروری و تربیت فرزندان در خانواده‌ها لازم و ضروری است.

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

منابع

- ◀ آزاد ارمکی. «بررسی نظریه نوسازی: مطالعه موردی درباره تقدیرگرایی فرهنگی در ایران»، فرهنگ، سال ۱۰، ش ۲ و ۳، (پیاپی ۲۲ و ۲۳)، (تابستان و پاییز ۱۳۷۶).
- ◀ احمدی، سیروس. «بررسی رابطه شخصیت و فرهنگ کار»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، (بهار و تابستان ۱۳۹۰).
- ◀ اردبیلی، هاله ۱۳۸۰. مروری بر نظریه‌های اجتماعی توسعه در پژوهشنامه اقتصادی: محمدتقی ضیایی بیگدلی، تهران، پژوهشکده امور اقتصادی وابسته به وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- ◀ ازکیا، مصطفی ۱۳۷۰. جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران، تهران، اطلاعات.
- ◀ ازکیا، مصطفی ۱۳۷۷. جامعه‌شناسی توسعه، تهران، کلمه.
- ◀ ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری ۱۳۷۷. جامعه‌شناسی توسعه، تهران، نشر کلمه.
- ◀ اسملسر، نیل ۱۹۶۳. «به سوی نظریه‌ای در نوسازی»، ترجمه‌ی محمد جواد زاهدی مازندرانی، اقتصاد کشاورزی و توسعه، تهران، ش ۲، (تابستان ۱۳۷۲).
- ◀ بستان (نجفی)، حسین و همکاران ۱۳۸۵. اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ◀ بنو عزیز، علی «جایگاه سنت و تجدد»، ترجمه‌ی محمد عابدی اردکانی، فرهنگ و توسعه، ش ۱۸، (۱۳۷۴).
- ◀ بهروان، حسین و اعظم عزیززاده. «بررسی فردگرایی و عوامل موثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد»، علوم اجتماعی، سال ۴، ش ۲، (۱۳۸۶).
- ◀ چپل، دیوید ۱۳۸۸. خانواده‌ها در دنیای امروز، ترجمه‌ی محمد مهدی لیبی، تهران، افکار.
- ◀ ساروخانی، باقر ۱۳۸۹. درآمدی بر دایره‌المعارف علوم اجتماعی، تهران، کیهان.
- ◀ سرایی، حسن. «تداوم و تغییر در خانواده در بستر گذار جمعیتی»، نامه انجمن جمعیت

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

- شناسی ایران، ش ۲، (۱۳۸۶).
- ◀ سو، آلوین ۱۳۸۶. تغییر اجتماعی و توسعه: مروری بر نظریات نوسازی، وابستگی و نظام جهانی، ترجمه‌ی محمود حبیبی مظاهری، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ◀ شکریگی، عالیه ۱۳۹۰. مدرن‌گرایی و سرمایه اجتماعی خانواده، تهران، جامعه‌شناسان.
- ◀ عباسی شوازی، محمد جلال و رسول صادقی. «قومیت و الگوهای ازدواج در ایران»، پژوهش زنان، دوره ۳، ش ۱، (۱۳۸۴).
- ◀ گود، ویلیام ۱۳۵۲. خانواده و جامعه، ترجمه‌ی ویدا ناصحی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- ◀ لاجوردی، هاله. ساختار قدرت در خانواده، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران)، (۱۳۷۶).
- ◀ مایرون وینر، فرانکلین ۱۳۴۹. نوسازی جامعه: چند گفتار در شناخت دینامیسم رشد، ترجمه‌ی رحمت الله مراغه‌ای، تهران، شرکت سهامی کتاب‌های جیبی.
- ◀ مجرب، رضا. پژوهشی در روابط قدرت در یک خانواده در حال گذار: نمونه موردی شهر قوشچی در آذربایجان غربی، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران)، (۱۳۸۱).
- ◀ محسنی، منوچهر ۱۳۷۹. بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در تهران، تهران، زهد.
- ◀ محمدپور، احمد. بررسی فرایند و پیامدهای نوسازی در شهرستان سردشت ۱۳۰۰ تا ۱۳۷۹، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز)، (۱۳۸۰).
- ◀ ----- . بازسازی معنایی توسعه و تغییرات اجتماعی در منطقه اورامان، (پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی توسعه و تغییرات اجتماعی، دانشگاه شیراز) (۱۳۸۶).
- ◀ مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان مازندران.
- ◀ وحید، فریدون و محسن نیازی. «تأملی در مورد رابطه بین ساختار خانواده و مشارکت اجتماعی در شهر کاشان»، نامه علوم اجتماعی، ش ۲۳، (خرداد ۱۳۸۳).
- ◀ وزارت کشور ۱۳۹۲. آمار وقایع حیاتی در استان مازندران، سازمان ثبت احوال کشور، اداره کل ثبت احوال استان مازندران.

تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرایند نوسازی در ساختار خانواده

◀ هومن، حیدر علی ۱۳۸۴. مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل، تهران، سمت.

➤ Abbasi-Shavazi, M. J. & P. McDonald 2007. Family Chang in Iran: Religion, Revolution, and the State, in R. Jayakody, A. Thornton, and W. Axinn (eds.), International Family Change: Ideational Perspectives. New York: Taylor & Francis Group, LLC.

➤ Boserup, E. 1981. Women's Role in Economic Development, New York: St Martin's Press

➤ Cliquet, R, "Major Trans Affecting Families in the New Millennium", western Europ and North America, Journal of Family and Marriage, (2003).

➤ Good, W. 1963. World Revolution and Family Patterns, London: Glencoe.

➤ Hansla, André, Value Orientation, Awareness of Consequences, and Environmental Concern, (Department of Psychology, University of Gothenburg, Sweden), (2011).

➤ -Hirshman. C. & N. H. Minh. "Tradition and Change in Vietnemes Family Structure in The Red River Delta", *Journal of Marriage and Family*, 64, (2002).

➤ Inglehart, Ronald 2005. World Values Survey, Islamic Republic of Iran World Values Survey.

➤ Jayakody, R. A. Thornton, & W. Axinn 2007. International Family Change: Ideational Perspectives. New York: Taylor & Francis Group, LLC.

➤ Jones, G. "Malay Marriage and Change in Peninsular Malaysia: Three

- Decades of Change”, Population and Development Review 7(2), (1981).
- -Malhotra, A, & A. O. Tsui. “Marriage Timing in Sri Lanka: The Role of Modern Norms and Ideas”, Journal of Marriage and the Family, 58(2), (1996).
 - -Parsons, Talcott, & Shils, E, A. (Toward a General Theory of action, Harvard University Press), (1962).
 - Schwarzer, Steve (2011), Political socialization as the driving factor for political engagement and political participation. Paper prepared for the Eleecdem workshop in "Advanced Techniques for Political Communication Research: Content Analysis", March 20-24, Amsterdam.
 - Smelser, Neil J (1973), Processes of social change, in: N. J. Smelser (Ed), Sociology; An Introduction, 709- 62, New York: Wiley.
 - Turner , Ralph H.(1970), Family & Relationships, New York: John Wiley & Sons.
 - -Toren, N. “Tradition and Transition: family change in Israel”, Journal of Gender Issues, Vol. 21, (2003).
 - Vago, Steven(2003), Social Change, Fifth Edition, London: Perentice Hall.